

TOMASZ JASIŃSKI*

Jerzy Wyrozumski (1930–2018)

Jerzy Lesław Wyrozumski urodził się 7 marca 1930 r. w Trembowli, w powiatowym miasteczku, położonym niecałe 40 kilometrów od wojewódzkiego wówczas Tarnopola (obecnie Ukraina). Na chrzcie otrzymał imiona: Lesław, Grzegorz, Antoni¹; miał zostać zegarmistrzem, ale plany te i pierwsze przymiarki do zawodu przekreśliła repatriacja w 1945 r. Rodzina jego osiedliła się najpierw w Kcyni, skąd Lesław Wyrozumski dojeżdżał do gimnazjum w Wągrowcu. Następnie rodzina przeniosła się na Ziemię Lubuską, aby ostatecznie osiąść w Koźlu na Śląsku Opolskim. Tu zamieniono Mu imię Lesław na Jerzy, które błędnie zostało umieszczone na świadectwie szkolnym, wystawionym w pośpiechu, jeszcze w Trembowli. W Koźlu w 1950 r. ukończył Liceum Ogólnokształcące i rozpoczął studia historyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. Już na II roku studiów wybrał mediewistykę jako przedmiot swoich naukowych zainteresowań. Pracę magisterską napisał pod kierunkiem prof. Romana Grodeckiego (1889–1964): *Początki opieki społecznej w górnictwie polskim*. Rozprawa ta w zmienionej formie ukazała się drukiem pięć lat później w księdze pamiątkowej dedykowanej jego Mistrzowi, prof. Romanowi Grodeckiemu². Mistrz Jerzego Wyrozumskiego był wybitnym znawcą historii gospodarczej średniowiecza, a także znakomitym badaczem średniowiecznych zabytków piśmiennictwa, m.in. *Kroniki Galla Anonima* (1923) oraz *Księgi henrykowskiej* (1949). Zainteresowania źródłoznawcze prof. Romana Grodeckiego nie pozostały bez wpływu na drogę naukową Jerzego Wyrozumskiego, który w późniejszym okresie wiele dziesiątków lat poświęcił najważniejszemu polskiemu źródłu okresu średniowiecznego, a mianowicie *Rocznikom* Jana Długosza. Od swojego mistrza, a również od innego wybitnego mediewisty krakowskiego Jana Dąbrowskiego oraz starożytnika Ludwika Piotrowicza, przejął postawę badawczą wyrażającą się wielkim szacunkiem, a nawet kultem dla źródła historycznego. Taka postawa badawcza nadała całej twórczości Jerzego Wyrozumskiego charakter odkrywczy i oryginalny, całkowicie wolny od choroby dzisiejszych czasów – kompilatorstwa.

* Prof. dr hab. Tomasz Jasiński (tomjas@amu.edu.pl), Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

¹ Jacek Wrzesiński, Nagroda Lednickiego Orła Piastowskiego dla Profesora Jerzego Wyrozumskiego, Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy „Studia Lednickie” XIV (2015), s. 253–1254.

² Prace z dziejów Polski feudalnej ofiarowane Romanowi Grodeckiemu w 70. rocznicę urodzin, Warszawa 1960.

W 1955 r. Jerzy Wyrozumski ukończył studia historyczne. Po krótkim zatrudnieniu w Archiwum Państwowym w Krakowie, powrócił na Uniwersytet Jagielloński. W 1963 r. obronił pracę doktorską *Tkactwo małopolskie w wiekach średnich*. Praca ta w zmienionym kształcie została opublikowana przez wydawnictwo PWN w 1972 r. Cztery lata wcześniej, w 1968 r., Jerzy Wyrozumski uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy *Państwowa gospodarka solna w Polsce do schyłku XIV wieku*. Tematyka obydwu prac „na stopień” Jerzego Wyrozumskiego może wydawać się mało atrakcyjna; należy jednak pamiętać, że sukiennictwo i produkcja soli w skali globalnej decydowały o kierunkach rozwoju całego kontynentu europejskiego w okresie średnio-wiecznym. Były to fundamenty gospodarki europejskiej, na których wznosiły się ponad-europejskie struktury społeczne i polityczne, jak Hanza czy ogólnoeuropejskie punkty wymiany, jakimi były Brugia, Londyn, jarmarki szampańskie czy Nowogród Wielki. Od tych głównych struktur gospodarczych zależne były polskie gałęzie wymienionej produkcji. Rozpoznanie ich przez Jerzego Wyrozumskiego i określenie ich roli w funkcjonowaniu nie tylko gospodarki, ale także w finansach państwa polskiego, pozwalały młodemu Uczonemu na zrozumienie wielu mechanizmów społecznych i politycznych Polski.

Te ważne prace i towarzyszące im liczne badania szczegółowe przesądziły o wielkim sukcesie monografii: *Historia Polski do roku 1505* (wyd. 1978 r.), stanowiącej początek czterotomowej edycji dziejów Polski. Rozprawa była napisana z wielką erudycją i przystępnym językiem; była to jedna z pierwszych monografii, w której zrezygnowano z marksistowskiej metodologii i związanej z nią nowomowy. Nic dziwnego, że spotkała się z ogromnym zainteresowaniem i życzliwością badaczy, studentów, licealistów i miłośników historii. O skali jej popularności świadczy fakt, że była przynajmniej 13-krotnie wznawiana. Na wielu uniwersytetach monografia ta stała się oficjalnym podręcznikiem, głównie na kierunku historii, ale też na polonistyce i kilku innych kierunkach.

Rozprawa ta, jak i liczne publikacje, które towarzyszyły tej monografii, zostały wysoko ocenione przez specjalistów; w 1981 r. Jerzy Wyrozumski otrzymał tytuł profesora; w tym samym roku został wybrany na dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i pełnił tę funkcję przez dwie kadencje aż do roku 1987. W latach 1987–1990 był prorektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Mimo ogromnego zaangażowania Jerzego Wyrozumskiego w pracę organizacyjną Uniwersytetu Jagiellońskiego, a później wielu innych instytucji naukowych (o czym niżej), Profesor nadal prowadził intensywne badania naukowe, a może nawet je przyspieszył. Był tytanem pracy; jego dorobek naukowy liczy ponad 600 publikacji, w tym wiele pozycji monograficznych. Wśród najcenniejszych publikacji należy wspomnieć o trzykrotnie wznawianej monografii poświęconej ostatniemu Piastowi na tronie polskim: *Kazimierz Wielki* (1982, 1986, 2004). Kolejną pracą dotyczącą królów polskich

była rozprawa: *Królowa Jadwiga. Między epoką piastowską i jagiellońską* (1997, 2006). Za największe osiągnięcie badawcze Jerzego Wyrozumskiego uważam tom I dziejów Krakowa: *Kraków do schyłku wieków średnich* (1992, 1998). Jest to ogromne dzieło napisane na podstawie drobiazgowej analizy wszelkich możliwych źródeł i literatury naukowej; mimo iż praca ta ma charakter *stricte* naukowy, pionierski, została napisana na wspaniałą polszczyznę z myślą o szerokim czytelniku. Profesor Henryk Samsonowicz, najwybitniejszy znawca problematyki miejskiej, tak pisał o tej wspaniałej monografii:

„Jerzy Wyrozumski zebrał imponujący materiał z przebogatej literatury przedmiotu, wykorzystał bardzo obszerne zasoby źródłowe, w tym również archiwalia. Na szczególnie wysoką ocenę zasługuje fakt, że nie kompilował on różnych wiadomości i poglądów, a dawał własną, oryginalną interpretację wydarzeń i zjawisk, nierzadko na podstawie pogłębionych, analitycznych studiów. Omawiane dzieło stanowi nie tylko istną kopalnię wiadomości, ale także znakomity punkt wyjścia do dalszych badań nad dziejami miasta, przez pryzmat których zobaczyć można wiele problemów interesujących współczesną historiografię. Jest to dzieło, z którego korzystając będą badacze przeszłości, regionaliści, czy miłośnicy historii, a także wszyscy, dla których Kraków jest jednym z głównych symboli naszych dziejów i kultury. Jest też ważne dla historyków dziejów powszechnych, którzy znajdą w pracy Wyrozumskiego wiele materiałów inspirujących dalsze przemyślenia i wyjaśniających procesy zachodzące w Europie Środkowej”³.

W badaniach naukowych Jerzego Wyrozumskiego należy wymienić szereg opracowań poświęconych dziejom kultury, historii miast, stosunkom politycznym, dziejom Kościoła, hagiografii etc., a także źródłoznawstwu. Na szczególne uznanie zasługuje udział Jerzego Wyrozumskiego w edycji *Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae* Jana Długosza, których 12 ksiąg (ok. 3000 stron druku wg obliczeń Profesora) należy uznać za największe i najdonioślejsze dzieło historiograficzne europejskiego średniowiecza. Wydanie krytyczne drukiem, uwzględniające wszystkie razury, wykreślenia, dopiski, a także opracowanie i wydanie nowego polskiego tłumaczenia było wielkim przedsięwzięciem środowiska krakowskich źródłoznawców i neolatynistów; prace te zapoczątkował prof. Jan Dąbrowski w 1951 r., a ostatnie tomy edycji dzieła ukazały się w 2005 r. Była to nieprzerwana mrówcza praca dziesiątków uczonych, do którego to dzieła bardzo wcześnie i z całym oddaniem włączył się Jerzy Wyrozumski, a później także Jego uczniowie. Od 1995 r. aż do zakończenia całego dzieła prof. Jerzy Wyrozum-

³ H. Samsonowicz, [rec.] Jerzy Wyrozumski, *Dzieje Krakowa. Kraków na schyłku wieków średnich*. Dzieje Krakowa, pod red. J. Bieniarzówny i J.M. Małeckiego, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1992, ss. 574, Przegląd Historyczny 84/1, 1993, s. 108–110.

ski pełnił funkcję redaktora i koordynatora całego dzieła. To Jego wielka zasługa, że po 55 latach wyłożonych prac dzieło dobiegło końca⁴.

Tej intensywnej pracy naukowej towarzyszyła równie intensywna praca organizacyjna dla dobra polskiej nauki. W 1980 r. Jerzy Wyrozumski został prezesem Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, a osiem lat później objął przewodnictwo w Radzie Muzealnej Zamku Królewskiego na Wawelu. W latach 1992–1999 bardzo aktywnie współpracował z Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie.

W 1989 r. prof. Jerzy Wyrozumski zaangażował się całym sercem w odtworzenie zawieszanej w 1952 r. Polskiej Akademii Umiejętności; przyczynił się m.in. do zwrotu części dawnego majątku; czynił intensywne starania o pozyskanie środków finansowych dla PAU. Odbudowywał jej struktury, a w 1994 r. został sekretarzem generalnym PAU, którą to funkcję pełnił nieprzerwanie do 2016 r. Odegrał też ważną rolę w przywróceniu praw PAU do Biblioteki Polskiej w Paryżu. Po powołaniu przez PAU i Towarzystwo Historyczno-Literackie w Paryżu agendy zarządzającej Biblioteką, a mianowicie Association de la Bibliothèque Polonaise de Paris, Jerzy Wyrozumski został jej wiceprezesem.

Od 1990 do 2012 r. był członkiem Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów.

Ogromny dorobek naukowy Profesora i Jego zasługi dla nauki oraz kultury zostały dostrzeżone przez społeczność uczonych. Wyrazem uznania dla tych zasług było przyznanie prof. Jerzemu Wyrozumskiemu licznych tytułów doktora *honoris causa*, a w tym aż dwóch uniwersytetów węgierskich: Uniwersytetu w Miskolcu (2000) i w Pécs (2001) oraz Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (2005), Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie (PUNO) w Londynie (2009) oraz Uniwersytetu Rzeszowskiego (2010).

Został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski; Jan Paweł II przyznał Mu Order Papieża Świętego Sylwestra (*Ordo Sancti Silvestri Papae*); przyznawany osobom świeckim m.in. za wybitne zasługi w pracy zawodowej; otrzymał estoński Order Krzyża Ziemi. Został też uhonorowany medalem Cracoviae Merenti. W 2015 r. otrzymał Nagrodę Lednickiego Orła Piastowskiego.

Był wspólnym dydaktykiem, Jego seminaria magisterskie i doktorskie cieszyły się wielkim uznaniem; wykształcił wielu wybitnych mediewistów, m.in. profesorów Krzysztofa Ożoga, Stanisława Srokę, Krzysztofa Stopkę, Wojciecha Drelicharza etc.

Profesor Jerzy Wyrozumski swoją pracę naukową, pedagogiczną i organizacyjną traktował jako służbę społeczeństwu; był człowiekiem nadzwyczaj otwartym, przyjaznym i skromnym.

⁴ Dzieje całego przedsięwzięcia opisał Jerzy Wyrozumski w zamieszczonym na łamach „Nauki” artykule *55 lat pracy nad krytyczną reedycją dziejów Polski Jana Długosza*, „Nauka” 2/2006, s. 153–166.

Jerzy Wyrozumski (1930–2018)

On November 2, 2018, an outstanding Polish medievalist Jerzy Lesław Wyrozumski died in Kraków; he was born on March 7, 1930 in Trembowla (now Ukraine). He graduated in 1955 with a degree in history at the Jagiellonian University. He wrote his master's thesis and doctoral dissertation under the supervision of Roman Grodecki. In 1981 he received the title of professor; he was dean of the Faculty of Philosophy and History in the years 1981–1987, and from 1987 to 1990 he was the prorector of the Jagiellonian University. He published over 600 scholarly books, articles and reviews.

Key words: Jerzy Wyrozumski, medievalist, history of science, Jagiellonian University, re-edition of history of Poland by Jan Długosz

